

United States Holocaust Memorial Museum.

Rozhovor s Annou Honovou

RG-50.675.0024

Dobry den.

Dobry den, pane.

Já vám děkuju mnohokrát, že jste byla ochotná se s námi ještě jednou setkat, můžete mi říci vaše celé jméno?

Anna Honová, Anna Honová.

Jak jste se jmenovala za svobodna?

Krmenčíková, Krmenčíková.

Kdy jste se narodila?

Osmého osmý tisíc devět set dvacet šest. Staré zboží sú teda.

A kde jste se narodila?

Ve Slavičíně.

Byli jsme zde u vás před několika měsíci a už jsme se vlastně bavili o vašich vzpomínkách na minulost, hlavně na události z druhé světové války. Mám tady i poznámky z toho rozhovoru, tak možná během toho našeho rozhovoru se budu vracet k těm poznámkám. Můžu se vás tedy znovu zeptat na několik otázek z minulosti?

Pochopitelně, proto jsem tady.

Říkala jste, že jste se narodila ve Slavičíně, jak dlouho jste žili v té obci?

Devatenáct set třicet čtyři jsme se přestěhovali sem do Uherského Brodu, rodiče se přestěhovali v únoru tisíc devět set třicet čtyři.

Kam jste chodila do školy?

Do Uherského Brodu, studovala jsem v Uherském Hradišti.

Vzpomenete si, jestli s vámi do školy chodili nějakí židé, židovské děti?

Chodilo, hodně děvčat, Věra Weinsteinová, Eliška Smetanová, Věra Rothová, Eda Schwartzová, kdo ještě? Oto Holtz, to bylo smíšené, Ota Holtz, Eda Brün... Mannheimer, Ruda Mannheimer, dost jich bylo...

Setkávali jste se s židovskými dětmi i mimo školu?

The following transcript is the result of a recorded interview. The recording is the primary source document, not this transcript. It has not been checked for spelling nor verified for accuracy. This document should not be quoted or used without first checking it against the interview.

The interview is part of the United States Holocaust Memorial Museum's collection of oral testimonies. Information about access and usage rights can be found in the catalog record.

Ano, setkávali, zvláště v té pohnuté době, když přišli Němci a zakázali chodit do školy těm dětem, do vyšších škol, do měšťanky už nesměli chodit.

Já bych teď rád ještě zůstal v tom období před okupací, v tom předválečném období, jaké byly vztahy mezi Čechy nebo nežidy a židy zde v Uherském Brodě?

Zde v Uherském Brodě byly dobré, žádný rozdíl nebyl, nikoho nenapadlo, aby rozděloval, že ta je židovka nebo ten je žid, docela jsme chodili na náboženství, tak i ty židovské děti tam chodily, sedávali tam, ruce měly vždycky vzadu, tak se sedávalo, a pozorně poslouchaly, nevyrušovaly,

Byla tam nějaká jazyková bariéra, nebo jakou řečí vlastně mluvili?

Všichni mluvili dobrou češtinou, dobrou češtinou všichni, ale doma ti rodiče mluvili někteří hodně německy, ale byla to taková němčina nečistá, taková jsme říkali, taková jidiš. Já jsem jednou později, když jsem chodila do obchodní školy, tak jsem dostala za úkol dělat takový náborový dopis, a protože vedle nás bydlela Olga Kahnerová, která teda dělala návrhářku u Bati, tak jsem chtěla velice vyniknout, tak jsem jí nechala, ať mi tam napíše pár vět, mělo to být v rýmu, tak ona mi to napsala a profesorka němčiny říkala, „Was haben sie getan? So viele grosse fehler habe ich nicht gesehen bei euch,“ takže byly tam chyby, ta němčina jejich nebyla dobrá.

Byly zde nějaké židovské obchody ve městě?

Ano, hodně tady byly, byly tady s kůžema obchody, potom ruční práce, galanterie tady byla, potom hodně trhovkyně, Schwarzovi ti jezdili na trhy, ta Erna Schwarzová... Advokáti tu byli, lékaři tu byli.

Vaše rodina chodila nakupovat do židovských obchodů?

Chodili všichni, to jsme nerozlišovali.

A vzpomenete si na jména těch majitelů těch různých obchodů?

Beckovi, ti měli smíšené zboží a sušené trnky, Bockovi zase měli pracharandu, to byly mleté hrušky, to se prodávalo, sypalo se s tím jako s mákem. Na ruční práce jsme chodili, všichni učitelé nám doporučovali židovský obchod, kde byly ruční práce, Meyerová, paní Meyerová. Byly teda laciné ceny a dávali i slevy, když dostali avizo od své dcery, která chodila k nám do školy, že je to rodina ne příliš majetná, tak dali i slevu. No pak to byli klempíři, tam jsme chodili, Kneipelovi se jmenovali, Knepel.

Byly výrazné rozdíly v bohatství českých rodiny a židovských rodin? Je možné říci, že tam byly nějaké velké rozdíly?

Ne, to se nedá říct, to se nedá říct, uvědomte si, že tam byly chudší židovské rodiny a ty, co byly bohatší, ti co byli lékaři, nebo právníci, nebo měli ty obchody, tak pochopitelně byli situovanější. Tak to je pravda.

Právě někteří lidé, s nimiž jsme mluvili před vámi, vzpomínali na to, že právě ten náboženský život nebo právě ten určitý majetkový rozdíl mezi tou židovskou komunitou a ostatními obyvateli těch vesnic nebo měst vytvářely určitou nevraživost a vzpomínali třeba i na určité protizidovské nálady nebo antisemitské písničky nám dokonce zpívali. Vzpomenete si na nějaký takovýto výraz nějakého rozporu?

The following transcript is the result of a recorded interview. The recording is the primary source document, not this transcript. It has not been checked for spelling nor verified for accuracy. This document should not be quoted or used without first checking it against the interview.

The interview is part of the United States Holocaust Memorial Museum's collection of oral testimonies. Information about access and usage rights can be found in the catalog record.

Říkám, v Uherském Brodě to nebylo, protože to je silně klerikální celý ten okres, hodně náboženský, no a náboženství to říká, „Každému pomáhej, každého měj za bratra,“ takže tak podle toho ti lidé žili, tady se to opravdu, můžu vám říct s čistým svědomím, že já tu neznám nikoho, ani ve škole, to už vůbec ne. Že by proti těm židovským spolužákům něco namítal nebo řekl nějakou hanlivou poznámku, to vůbec ne.

Vy jste chodila do Sokola nebo do...?

Do Orla, já jsem chodila do Orla.

Zrovna o tom Orlu nám vyprávěl jeden pán před několika dny, že v takovém věstníku, který Orel vydával, vycházela celá řada protižidovsky zaměřených článků, vzpomenete si na něco takového?

Neodebírali jsme takový časopis, takže to nevím.

Říkala jste, že zde byly ty vztahy v pořádku, slyšela jste někdy o nějakých protižidovských náladách před válkou někde jinde než zde v Uherském Brodě?

Ne, to si nepamatuju, jako děcko ne. To bych od rodičů musela slyšet a rodiče nikdy žádnou poznámku nedali.

Byla zde synagoga ve městě?

Byla tu velká krásná synagoga a rozměry byly stejné, jako byl farní kostel v Brodě, protože podporovali to hodně Kaunitzové, tady byl šlechtický rod Kaunitzů, a ti to hodně sponzorovali, tedy tehdy se neříkalo sponzorovali, ale dali na to velké peníze, takže trvali na tom, aby to bylo tak rozdělený, čili to byla velká krásná synagoga. A pak to byla...

Byla jste se tam někdy podívat?

Byla, jako děcko, ona tam byla vysoká okna zamřížovaná, tak jsme bohužel lezli po těch oknech a dívali jsme se, když měli nějaké ty bohoslužby, oni tomu ale říkali nějak jinak. No když měli tam to shromáždění, tak jsme se na to dívali, chodili jsme se na to dívat.

Jako ze zajímavost jste se chodili koukat?

Ano, ano.

Byla jste někdy uvnitř?

Byla.

Při jaké příležitosti?

No protože ty moje spolužačky byly židovky, a já jsem se s nimi přátelila, ona navštěvovali náš dům, já jejich dům, takže jsem s nima někdy šla, protože chodili tam do náboženství. Do jejich, tam měli kantora a ten jich tam vyučoval.

Vy jste navštěvovala ty vaše židovské spolužačky a kamarádky doma?

Ano.

The following transcript is the result of a recorded interview. The recording is the primary source document, not this transcript. It has not been checked for spelling nor verified for accuracy. This document should not be quoted or used without first checking it against the interview.

The interview is part of the United States Holocaust Memorial Museum's collection of oral testimonies. Information about access and usage rights can be found in the catalog record.

Často se stávalo, že lidé vypomáhali v židovských domech, vy jste taky chodila někam pracovat nebo vypomáhat?

No to bylo samozřejmý, vypomáhali jsme celá moje rodina, rodiče taky. Chodila jsem vždycky, tam byli židé a jedni byli ortodoxní a druzí byli méně ortodoxní, tak mi to vrtalo hlavou, proč jsou třeba tamti velmi zbožní a mají malý templ, to byl malý templ, jsme tomu říkali, a jedni mají velký, a nechodili do toho velkého, ti co byli v malém templu. No a pak jsem se to dozvěděla, vlastně rodiče mi to řekli, že po první světové válce sem přišlo hodně židů z Haliče, z Polska, a že ti prostě zachovávali, že ti prostě byli hrozně ortodoxní, takže ti se pořád drželi toho, já jsem jim chodila třeba košerovat drůbež. Víte, co je to košerování? To byla hrůza pro mě, protože břitvou, to museli k rabínovi a ten to břitvou podřezával, to tekla do takového koryta ta krev, to se trápilo, ty slepice a ta drůbež, holubi a tak. No a chodila jsem samozřejmě do rodin, do mnoha rodin, v pátek, když byl šábes, jak oni tomu říkali, tak po západu slunce se nesměli ani sirky chytnout, ani světla, ani vypínače, ti byli ortodoxní. Takže jsem jich chodila zapalovat světlo a pak zase zhasínat a chodila jsem jim topit, protože to tenkrát nebylo ústřední topení, byly kamna normálně na uhlí. No to bylo hrozné, protože to dřevo bylo třeba surové, syrové, a mně to dlouho trvalo, než se mi to podařilo. No ale podařilo se to nakonec. No a nakupovat jsem jim chodila, protože oni po určité době nesměli vůbec vycházet ven, a měli vyhrazené obchody a vyhrazená jídla, něco nesměli dostávat vůbec, třeba tvaroh. A tady byla rodina Šestákova, to byla velká rodina, velice hodní lidé, ti vždycky když viděli, že jsem to šla pro ně nakupovat, když jsem toho chtěla hodně, tak vždycky přidali, velice dobře se k nim chovali.

Vzpomenete si na jména těch rodin, kam jste chodila o šábesu vypomáhat?

Ano, rodina Singerova, rodina Lowova, rodina Kanerova, rodina Honigova, Meyerova, Gelbova, ti bydleli naproti hned.

Takže to byly většinou ty rodiny z té Haliče, jak říkáte, ty ortodoxnější.

Ano.

Byl tam nějaký jazykový rozdíl mezi nimi?

Já jsem ho nepozorovala?

Jak jste mluvili spolu?

Česky. Rosenbaumova ještě, tam jsem chodila nejvíc, ti měli čtyři děti, ti Rosenbaumovi, on byl polský žid, sem přistěhovaný, a byl krejčí. A měl takový velký stůl, tady jak je to u toho okna, ty stoly seřazené, a stříhal tam na kalhoty, takzvané cajkové jsme tomu říkali, a to prodával na trhu. A pak jsem chodila ještě k Nuesplovi, tam jsem chodila malovat... Na gymnáziu měl ten, Diamantovi se jmenovali, profesor Monitor měl rád vždycky světlé barvy a neměl rád hnědou barvu a vždycky to tomu Diamantovi roztrhal, a ti rodiče byli z toho nešťastní, že se vždycky dobře učil a měl špatnou známku z kreslení, takže já jsem jim kreslila ty výkresy, protože celkem mi to šlo. Takže ten Monitor mu to potom bral, uznal, takže pokud se týče toho. No a všechno, co jsme se ve škole naučili, i sestra a bratr, my jsme byli tři, jsme chodili předávat těm.

Takže vy už teď hovoříte o situaci, která nastala po okupaci.

The following transcript is the result of a recorded interview. The recording is the primary source document, not this transcript. It has not been checked for spelling nor verified for accuracy. This document should not be quoted or used without first checking it against the interview.

The interview is part of the United States Holocaust Memorial Museum's collection of oral testimonies. Information about access and usage rights can be found in the catalog record.

Ano, která nastala po okupaci. No před tou válkou, jsem přeci jen dvacátý šestý ročník, tak si vzpomeňte...

Jak se vlastně proměnil život židů v Uherském Brodě po německé okupaci?

No to bylo hrozné, oni už vůbec nesměli chodit ven po setmění, po setmění už vůbec nesměli vycházet ven, nesměli mít ani domácí zvířata, psa, kočku, nic. To nesměli mít, určité věci nesměli vůbec koupit, do knihoven nesměli, do veřejných místností nesměli vůbec, třeba na nějaké koncerty nebo tak, to vůbec nesměli jít.

Vzpomenete si, kdy museli židé nosit...

Ty hvězdy? No když sem přišli Němci, v tom třicátém devátém roce. Od šesti roků, do šesti roků to nenosily, ty děti, až od šesti roků. „Jude“ tam bylo na té hvězdě.

Jak jste vlastně věděli, že nesmějí chodit do veřejných domů, jako byly vlastně ty knihovny a podobně?

No já jsem to věděla, to jednak hlásil rozhlas, já jsem to od těch rodin věděla, protože jsem ty rodiny navštěvovala.

Takže vy jste navštěvovala ty rodiny i po okupaci?

Ano, navštěvovala z toho důvodu, já vám řeknu, my jsme bydleli v té Židovině, jak se tomu říkalo, a náš dům měl velký dvůr a dlouhou zahradu, která vedla až do Moravské ulice, a v té Moravské ulici bylo hodně židů, Beckovi tam byli, to byli ortodoxní, ti měli velkej obchod se smíšeným zbožím, takže přes ty zahrady to bylo dobré, nebylo to takové riziko. Aspoň my jsme to nebrali, že je to riziko, jsme chodili k nim a pomáhali jim.

Jakým způsobem jste jim pomáhali?

Nákupy se dělaly, nákupy, zase vám říkám, v té knihovně, do knihoven nesměli chodit, takže vypůjčovali jsme knihy pro ně, protože se chtěli trošku vzdělávat, mít nějaké... Nebo noviny jsme jim dávali.

Když říkáte vy, kdo ještě tam k nim chodil?

No tak moje sestra a můj bratr, no a maminka taky, tam byl taky veliký chudobinec, kde byli lidé nemocní a mohla tam posluhovačka, tam dělala moje maminka posluhovačku, tam mohli tak nad čtyřicet pět roků, do čtyřiceti pěti roků tam nesměl nikdo jít posluhovačku dělat. No a ten chudobinec, tam bylo hodně takových lidí, kteří nemohli chodit nebo ležáků a tak. No a jednou jsem tam šla, maminka se dlouho nevracela a bratr se sestrou říkali, „To je hrozné, maminka je už tak dlouho pryč, co se stalo? Šla tam do toho chudobince, běž tam.“ No a já jsem německy už dobře znala, ve škole se němčina dělala, stenografie německy, korespondence i gramatika, no tam jsem tam šla a teď to vidím, to bylo obstoupené, všude německý voják s bajonetem. Tak jsem nevěděla, jestli zpátky, já jsem ale nemohla zpátky, šla jsem dovnitř, do toho dvora, který vedl k tomu... No, „Halt! Was solchts du da? Co tu hledáš,“ mi říkal, a já jsem říkala, „Meine Mutter is Bedinerin in diesem Hause. Sie ist über fünfundvierzig Jahre alt, Sie kann hier gekommen.“ No tam mě pustili a já jsem

The following transcript is the result of a recorded interview. The recording is the primary source document, not this transcript. It has not been checked for spelling nor verified for accuracy. This document should not be quoted or used without first checking it against the interview.

The interview is part of the United States Holocaust Memorial Museum's collection of oral testimonies. Information about access and usage rights can be found in the catalog record.

tam tu maminku našla, takže jsem jí dovedla domů. Malá dušička ve mně byla, ale neudělali mi nic, nestalo se mi nic.

Proč byl ten dům pro ty staré lidi obklopen německými vojáky?

To nevím proč, to vám nemohu říct, ale bylo to obklopené.

A co jste viděla uvnitř v tom domě?

No postele, nočníky, nemohli třeba chodit ven a WC tam nebylo, tak nočníky, postele, nějaké medikamenty...

Viděla jste tam ty starý lidi, kteří tam žili?

Viděla, ano.

Můžete popsat, třeba...?

Paní Zimmlichová byla v kině, to jsem říkala minule, že měla dceru, kterou na dálku si chtěl nějaký Švýcar vzít, a ona jí do toho Švýcarska poslala, no ale on jí vrátil, protože se mu nelíbila. Zimmlichová se jmenovala, Zimmlichová. Zůstala v plynu, nevrátili se.

Vzpomenete si, v kterém roce mohlo dojít k té události, kdy došlo k obklopení toho starého domu nebo toho starobince?

No to si vzpomenu, protože jsem chodila do té školy, tak podle toho ročníku si to vzpomínám, to bylo ve čtyřicátém prvním, na začátku.

A oni ty staré lidi někam odváželi nebo nevzpomenete si...?

No až potom byl ten odsun, tak některé smíšené manželství tu zůstaly, to tu zůstalo několik rodin, a paní Kannerová, to byla stará dáma, tak ta vím, že zůstala celou válku v Ostravě, v Ostravě tam byl nějaký dům pro ně. V Ostravě, ta se odtamtud vrátila.

Říkala jste, že jste chodila nakupovat zboží pro ty židovské rodiny, které nemohly dosáhnout nebo nemohly nakupovat si ty věci, jak jste jim nakupovala ty věci?

Dali mi peníze, samozřejmě, šla jsem do obchodu, nikdo nevěděl, pro koho to kupuju. Jednou jsem šla já, jednou jsem poslala bratra, jednou sestru, aby to nebylo nápadné.

A bylo tady zboží na lístky, na potravinové lístky, nebo ne?

No ano, bylo. Hned myslím ne, to si nevzpomínám, ale hned, no bylo, my jsme měli těch potravinových lístků dost a někteří lidé to ani nevybírali, neměli na nákup. Takže maminka i od některých... Tady bývaly rodiny, Šalandova rodina tu bývala, paní Zábojníková tu bývala a Grajovi, asi tři nebo čtyři rodiny jsme bývali v tom centru, tak jsme se znali, Gafejovi ještě, takže i od nich jsme měli ty lístky, i maminka je od nich měla.

Mohli židé dál chodit do té synagogy nebo do těch tempů, jak jste říkala, ve městě?

Chodili, ano, to chodili.

The following transcript is the result of a recorded interview. The recording is the primary source document, not this transcript. It has not been checked for spelling nor verified for accuracy. This document should not be quoted or used without first checking it against the interview.

The interview is part of the United States Holocaust Memorial Museum's collection of oral testimonies. Information about access and usage rights can be found in the catalog record.

I během okupace?

Ano, než to zapálili. Pak už neměli chodit kam.

Synagoga ve městě byla zapálena?

Ano.

Kdy se to stalo?

V čtyřicátém prvním.

Vy jste to viděla, jak hoří synagoga?

Viděla jsem to, protože z pohledu z našeho okna taková úzká ulička a to bylo zrovna pod tou uličkou, takže to bylo vidět. Nesmělo se to hasit.

Jak víte, že se nesmělo hasit?

Rodiče to říkali. I ti židé mi to říkali, já to vím, protože ten náš dům, to bylo tak, byla velká vrata a na pravé straně jsme byli my a na levé bývali Kannerovi, nasunutí židé z Hradiště. Dřív tam býval nějaký svobodný, nějaký Meitner, tak ty vyhodili a od bytu tam nasadili hradišťáky nebo vsetíňáky nebo zlíňáky. Čili jsme zavřeli hlavní dveře, no, a tak jsme chodili k nim. Nebyl problém, neuvědomoval jsme si, že by to mohlo být nějaké nebezpečí.

Vy jste tu synagogu hořící viděla jenom z okna, nebo jste se šla podívat?

Ne, jenom z okna, to bylo obstoupené německýma četníkama.

To jste viděla?

Z okna ano, do té uličky byl trošku průhled, takže jsem viděla ty uniformy, no.

Co se stalo s tím spáleništěm, to tam zůstalo?

To tam zůstalo, to se likvidovalo až potom, ano, až později.

Říkala jste, že jste vlastně pomáhala doučovat židovské děti, které musely opustit školu. Můžete mi říci, koho jste doučovala?

To vám můžu říct, Rosenbaumovou Evu, Ethelku vedle, té jsem nosila knihy z knihovny, knihovnice se divila, že já tolik knih přečtu, já jsem to pro ně brala, ty knihy, a zase odevzdávala. Katku Mannheimerovou, Katka Mannheimerová, ano, tu, Blanku Singerovou, Věru Weinsteinovou...

Byla jste svědkem nějakých násilností vůči židům v průběhu okupace?

No viděla jsem, jednou jsem šla pozdě ze školy, z toho Hradiště, a teďka tam byla ta ulice Soukenická, ta byla obstoupena německýma vojákama, no tak šla jsem tam, protože jsem musela jít domů, tak jsem řekla, že tam bydlím. Tak mě pustili a viděla jsem tam u hotelu Smetana, hotel Smetana, to byl židovský hotel, tři lidi. A sice tam byl pan Rosenfeld, Rosenfeld zemřel nedávno, a paní Rothová, Erna Rothová, její dcera se vrátila z koncentráku, zemřela nedávno, a ta byla celá od krve, k nepoznání, ta tvář byla celá od krve. Ona totiž naproti byla pekárna, Schwarzovi tam měli pekárnu, pekli rohlíky,

The following transcript is the result of a recorded interview. The recording is the primary source document, not this transcript. It has not been checked for spelling nor verified for accuracy. This document should not be quoted or used without first checking it against the interview.

nakupovali tam i křesťani i židé, takže ona tam... A později se proláklo, že její manžel utekl do Anglie a vrátil se coby zahraniční voják, ale ona pomáhala hodně židům utíkat na Slovensko. Tam to ještě takové nebylo, takže hodně židů utíkalo na Slovensko, vím, že Janáčkův pivovar, ten tam dovážel pivo, že tam převážel hodně lidí načerno. No a ta byla celá od krve, ta Rothová, tak to jsem viděla. Ne když jí to dělali, ale hned potom, po zásahu. Toho Rosenfelda hned vzali potom, hned ho zavřeli, ještě když nebyl ten odsun, ale vrátil se. No a tu popravili, tu paní Rothovou.

Takže vy jste viděla její zatýkání nebo...?

To zatýkání ne, já jsem jenom viděla, jak byla rozbitá, rozbitá, úplně rozbitá, samá krev. Ten obličej.

A víte, proč nebo co se tam stalo?

No byla řeč, někdo říkal, že jí utekl ten manžel, že jí utekl za hranice, někdo zas říkal, že pomáhala tomu přechodu na to Slovensko, to když jsem se ptala těch mých spolužaček židovských, tak to vím.

Vy jste tenkrát věděla, že prchají židé z Českých zemí nebo z Protektorátu na Slovensko?

Věděla jsem to, oni Slováci tenkrát, u nás byly stokoruny, takové velké pěkné zelené, a na Slovensku nebyly natištěné, byl přes to velký státní znak na druhé straně, to jsem já nevěděla, ale měli jsme tenkrát do účetnictví přinést nějaké peníze a maminka tenkrát, když jsem jela do školy, tak nebyla doma, byla v kostele nebo kde, tak já jsem viděla doma peníze, tak jsem vzala stokorunu a dávala jsem jí profesorovi. A on za chvíli celý zbledl a zavolal mě, „Kremenčíková, pojdte sem na chodbu. Kde jste to vzala?“ tak říkám, „Doma.“ Tak utíkejte domů, a jestli toho máte víc, tak řekněte mamince, ať to schová. Protože to bylo, já nevím, jak to ti naši rodiče pašovali, nebo jak to. Předával jim to ten pan Blau asi. Pro ty útky na to Slovensko, kde to vzal, nevím. Jenom jse říkala mamince, že to musejí rychle schovat, dát pryč, že je to nebezpečné.

Já tomu úplně nerozumím, jak se k vám ty peníze dostaly, vaši rodiče nějakým způsobem...?

Ještě nějaký pan Blau tam byl, ten měl galantěrku, on byl z Uherského Hradiště, a měl příbuzné v Brodě, takže přes ty příbuzné jsme se s ním seznámili. Pak jsme mu i schovávali nějaké věci.

A on byl nějak zapojený do pašování těch...?

On byl zapojený, z Uherského Hradiště pocházel, tam měl ten obchod, a dojížděl do toho Brodu, protože tam už byli nasunutí ti židé z Uherského Hradiště, takže za nimi chodil. Nejdřív byli nasunuti do bytů, nebyli nejdřív do toho gymnázia, nejdřív je nasunuli do bytů. V Brodě bylo asi pět set židů, no a pak jich bylo devět set, pak jich bylo ještě víc, že je tam nacpali z těch rodin. Kdo byl svobodný a měl nějaký byt, tak ho Němci vyhodili, s pomocí našich samozřejmě, naší správy, ta to musela udělat, a tam nacpali ty židy z těch okolních, ze Strážnice, ze Vsetína, z Uherského Hradiště, z Kyjova.

Kdy se to stalo, kdy se museli ti židé z těch okolních obcí přestěhovat do Brodu?

No to tak už ve čtyřicátém roce, ke konci čtyřicátého roku, to si pamatuju jenom z toho důvodu, že jsem chodila tenkrát do toho Hradiště, tak to datum je mi tak blízké.

A měli vyhrazené určité místo, kam se měli přestěhovat, nebo byli rozmístěni po celém Brodě?

The following transcript is the result of a recorded interview. The recording is the primary source document, not this transcript. It has not been checked for spelling nor verified for accuracy. This document should not be quoted or used without first checking it against the interview.

The interview is part of the United States Holocaust Memorial Museum's collection of oral testimonies. Information about access and usage rights can be found in the catalog record.

No po celém Brodě, to oni nejdřív zjistili, kde někdo bydlí sám nebo že není ten byt obsazený, že by se tam dal někdo dát. Tak zrovna v tom našem domě na té levé straně bydlel nějaký pan Meitner, tak on byl svobodný, a protože židé tenkrát ani nikam vlakem nesměli cestovat, tak on dělal takového jako agenta. Převážel, někdo když potřeboval něco vyřídít takhle v Brně, tak on... No nesměli, on by maličký, takový jako lilipután pomalu, tak on jim to všechno vyřizoval, a protože bydlel sám a byly tam dva velké pokoje a kuchyň, tak ho vyhodili a nastoupily tam dvě velké rodiny z Uherského Hradiště. Honigovi a Kannerovi.

A to sestěhovali ty židy z okolí pouze do židovských domů nebo i do...?

Ne, jenom do židovských, jenom do židovských. Ta židovská obec byla dost velká, to máte Soukenická, Tkalcovská, Jirchářská, tak se jmenovaly ty ulice, tam bylo hodně těch... A třeba židovská škola, to měli školu židovskou, tak taky do těch učeben to nacpali.

Probíhaly tady v té době nějaké prohlídky gestapa nebo chodili často do těch míst, kde... kam byli sestěhováni židé?

To vám nepovím, ale když bylo po uzávěrce, jako že nesměli chodit ven, tak to chodili po ulici a kontrolovali, jestli je někdo venku.

Takže tady byla nějaká, židé měli omezenou dobu, kdy se směli pohybovat venku?

No večer po setmění už nesměli chodit ven, nesměli z domu, kdo by šel, tak by byl hned zatčený, zavřený. A ještě před tím odsunem by byl dán do koncentráku, tak se to stalo tomu panu Rosenfeldovi, který nedávno zemřel.

A co se mu stalo?

Oni ho zatkli, zatkli ho, protože byl po uzávěrce venku s tou Rothovou. S tou, co měla ten obličej rozmydlený, a hned ho zavřeli, hned ho dali do koncentráku. Čili ještě před odsunem, ale on přežil ten koncentrák.

Říkala jste, že ten pan Blau si u vás něco schoval, nějaké věci...?

Akorát ty peníze, jinak u nás bylo jistě místa dost, ale to se naši báli, protože jsme nebyli nějak zámožní, byli jsme taková dělnická rodina, takže jsme předpokládali, že první by šli k nám na prohlídku. Takže my jsme nevzali absolutně nic na schovávání, já jsem jim to vozila do Hradiště, to jsem říkala v tom původním to, že jsem jezdila do toho Uherského Hradiště, tak jsem tam převážela těm, co se z Hradiště přesunuli do Brodu, ti Kannerovi, Honigovi, věci, i tomu Blauovi. Rodinám kde mi řekli, třeba z Mařatic, Mařatice byly samostatné a Jarošov taky, ten pan Kanner tam byl dřív úředníkem v pivovare, takže tam měl známé, tak tam jsem vozila ty věci, a tenkrát nejezdily ty autobusy, takže já jsem to vozila vždycky pěšky, pěšky jsem tam chodila z Hradiště. Všichni jezdili a já jsem šla vždycky pěšky tam. A měla jsem příkaz stát v chodbě u okna, od rodičů i od těch židů, kdyby nějaká prohlídka byla, vyhodit to ven, i když to bylo cenné, třeba tam byl nějaký šperk, tam byla kožešina... Povlečení, oblečení, ložní prádlo... A obrazy taky, nějaké obrazy jsem vozila. Takže to jsem tam převážela, vždycky jsem to nechala, dole jsme měli šatnu velkou, tak před vyučováním jsem to nechala v šatně a po vyučování jsem to vzala a šla s tím tam.

A komu jste nosila ty cennosti těch židů?

The following transcript is the result of a recorded interview. The recording is the primary source document, not this transcript. It has not been checked for spelling nor verified for accuracy. This document should not be quoted or used without first checking it against the interview.

No tak nějaká rodina Šuláková, to už nežije, nezapomeňte, že já už mám osmaosmdesát roků a ti byli všichni ještě starší jak já, tak to už si neověříte. Ale Šulákoví, měli tam pekárnu, a ti Šulákoví byli hrozně hodní lidé, oni pro ně i, tenkrát neexistovalo jak je dneska sušené mléko, tak oni pro ně svařovali mléko nebo chleba na kostičky smažili a já jsem to nosila zas do Brodu těm židům, kteří si tam nechali schovat ty věci, on si to vzali do koncentráku. Jestli to tam dovezli, to nevím.

To byla česká rodina, tady ti Šulákoví?

Česká, ano, a v Jarošově, ti se jmenovali Jůzovi, taky to byla česká rodina.

A to zboží, za to si oni u nich nakupovali jídlo, nebo si to schovávali?

Schovávali, schovávali si to, s tím, že když se vrátí, tak jim to dají, a když se nevrátí, tak ať si to nechají. Takový byl vzkaz nebo dopis.

Vy jste dostávala nějakou odměnu za to, že jste vozila to zboží?

Ne, ne, ne. Ani by to naši nedovolili vzít, protože oni už měli peníze omezené, přece, nevydělávali, takže to, co měli z dřívějšíka, to se tenčilo nákupy.

Proč jste to dělala, proč jste vozila ty věci?

Ježíšmarjá, vždyť nám jich bylo strašně líto, vedle bývali Schnoblovi, ta se jmenovala Editha a ta byla Lotka, a měli děvčátko, kterému byly dva nebo tři roky. No a do toho koncentráku si taky vzala batůžek a na tom měla nočníček. A tak jí vezli do koncentráku. Když jste to viděl, ty děti tam, a ty lidi jsem znala, takže to byste udělal i vy, to by udělal každej si myslím. No každej ne, dneska je to jiné, ale tenkrát byla ta generace trochu jiná, jinější, a hlavně když jste byl v té církvi katolické, která učí... Proto mě překvapuje, že jste říkal, že to bylo v Orle, v tom časopise, ale jsou lidi všude špatný, to neznamená, že kdy je katolík, že je dobrý. To vůbec ne. Já jsem do toho Orla chodila nerada, protože moje kamarádky chodily do Sokola a rodiče mi to poručili, musela jsem jít do Orla. No tak jsem tam chodila, ale inklinovala jsem spíš k Sokolu, v duchu.

Říkala jste, že od těch Šulákových jste vozila sušené mléko a chleba kostičky...

Ano, na kostičky nakrájený...

A proč chleba nakrájený na kostičky?

No tak, že to byl malý objem, takže předpokládali, že to nebude těžké a že si to můžou vzít.

Čili oni židé v určitou dobu předpokládali, že budou muset němak jít a nějakým způsobem se na to připravovali?

No někteří to museli vědět, zrovna ten pan Klanner, ano, ten to věděl, ten v tom pivovaře. A někdo byl zaměstnaný na ministerstvu, takže to věděli. Ne všichni, jestli si to sdělovali, to já nevím, ale mně řekli, když odcházeli, „No my se ještě vezeme, ale vy půjdete za námi pěšky, tak to vypadá,“ to mi řekla paní Honigová, to si pamatuju.

Jaká paní?

Jmenovala se paní Honigová.

The following transcript is the result of a recorded interview. The recording is the primary source document, not this transcript. It has not been checked for spelling nor verified for accuracy. This document should not be quoted or used without first checking it against the interview.

The interview is part of the United States Holocaust Memorial Museum's collection of oral testimonies. Information about access and usage rights can be found in the catalog record.

Ona se s vámi přišla rozloučit, nebo jak jste se potkaly s tou paní Honigovou?

No ona bydlela vedle.

Kdy jste se dozvěděli, že židé budou deportováni z Brodu?

No tak oni ti židi... Já jsem to věděla od těch židovských děvčat, protože oni museli udat soupisy, sepisovali všechny ty rodiny, členy rodiny, takže věděli, že na něco, na nějaký účel to je. No a dostali příkaz, když pak šli do toho gymnázia, padesát kilogramů se si můžou vzít s sebou. A někteří to ani nedonesli, bylo to těžké, tak to vyhazovali pak ven.

Kdo dělal ty soupisy těch osob?

No lidé z městského, z obecního úřadu, asi policajti, tenkrát se říkalo policajti, byli...

Vy jste často chodila k těm vašim kamarádkám, židovským kamarádkám domů, byla jste je navštívit třeba v době, kdy se balily nebo připravovaly se na cestu?

To ne, ale viděla jsem třeba u nás naproti v tom domě, jak bývali ti Kannerovi, tak jim, Honza Rosenfeld to byl teda, bratr toho, kterého zavřeli, že byl venku po setmění, tak ten jeho bratr taky byl... Ale nebyl zavřený, až potom v odsunu, tak ten jim pomáhal balit slamníky, oni si s sebou brali slamníky na spaní, takže to tam cpal, u nás na tom... Takže to věděli, věděli, že půjdou. A ten byl zaměstnaný na ministerstvu, nevím na kterém, takže to vím, že na takových místech se to vědělo.

Kdy vlastně byli deportováni židé z Brodu?

No v Brodě to byly tři transporty, ale všechno se to uskutečnilo v lednu devatenáct set čtyřicet jedna. V některých análech jsem v museu četla, že až v čtyřicátém třetím, no ale jak jsem si to ověřovala teď znovu, jedna židovka ještě žije, a sice v Rokycanech, tak ta mi říkala, „Ne, ne, všechno to bylo v lednu,“ a myslím, že i ten papír, co jsem vám dala, že je to tam napsané.

Vy si pamatujete některý z těch transportů, viděla jste...?

No ráno jsem jezdila do té školy, takže jsem je viděla, že jsou nachystaný s těma... Ale odjíždět jsem je neviděla, to jsem už byla ve škole v tom Uherském Hradišti.

Takže vy jste ráno jela do školy a kde jste, kde jste viděla to shromáždění těch židů?

Ráno jsem je viděla před gymnáziem, před gymnáziem, protože to jsou hned schody na nádraží, oni totiž odjížděli z vlakového nádraží, tam byly přistavené ty vagony.

Můžete nám popsat, co jste viděla?

Viděla jste ty rance hrozné... No některé ty rodiny, mohli si vzít na osobu padesát kilo, tak někteří, co měli víc dětí, tak rodiče to chtěli dětem ušetřit, takže to chudáci nesli na sobě, ty rance, několik ranců.

Poznala jste některé z těch lidí, kteří tam stáli a čekali na deportaci?

No, to jsem je poznala, ale nezapamatovala jsem si nic, to ne. To už jsem se...

The following transcript is the result of a recorded interview. The recording is the primary source document, not this transcript. It has not been checked for spelling nor verified for accuracy. This document should not be quoted or used without first checking it against the interview.

The interview is part of the United States Holocaust Memorial Museum's collection of oral testimonies. Information about access and usage rights can be found in the catalog record.

Koho jste poznala?

No poznala jsem tam Šimka, Rosenbauma, tu Evu Rosenbaumovou, Evu Schwarzovou, ty jsem tam poznala.

Říkala jste, že jste viděla nějaké malé děvčátko s batůžkem a s nočníčkem, to jste viděla kdy a kde?

No to jsem viděla doma u nich v bytě, oni bydleli vedle, takže to přes den jsme se mohli vidět. Bydleli vedle našeho domu, to byl patrový dům a tam oni bydleli.

A ti se jmenovali jak, to byli...?

Schnoblovi.

A to jste je viděla, jak odcházeli k transportu nebo při jaké to bylo příležitosti, kde jste viděla to děvčátko s batůžkem?

No u nich doma jsem byla, ta Edita chodila do čtvrté měšťanky a pak už nesměla chodit, takže jsem a ní chodila, jsem jí to předávala, čtvrtá měšťanka, to bylo nepovinné, to se platilo, takže to už bylo náročnější, tak jsem to té Editě předávala. A při tom, v tom bytě jsem to viděla, že mi to ukazovali, jak to mají připravené.

Takže vy jste viděla ty zavazadla, která si připravili?

Ano, ano.

Co měli za zavazadla?

Tož měli kufry, velké tašky, pídila jsem se, když jsem byla v Birkenau dvakrát se zájezdem, jestli tam najdu něco, nějaký batoh nebo fotografie, a nenašla jsem tam nic.

Říkala jste, že někteří lidé ty těžké kufry nemohli unést...

Vyhazovali je.

Kde je vyhazovali?

Kde se dalo, to vím už z vyprávění, když se vrátil třeba ten Jindra Brunn, tak to mi vykládal.

Když jste viděla to shromáždění židů před transportem, byla tam nějaká ostraha, byli tam nějakí vojáci nebo policisté?

Ano, německé četnictvo tam bylo, a to německé četnictvo bylo i v tom gymnáziu, kde byli shromáždění, a to je tlouklo, ti lidi, ti je bili. To vím z vyprávění, chtěli jim ještě něco sebrat, když třeba měli ještě ukrytý nějaký prstýnek a nechtěli jim to dát, ti židé, tak že je hrozně byli, surově. A vzali si to.

Vy jste říkala shromáždění na gymnáziu, to museli být židé v určitý moment někde na gymnáziu nebo můžete mi říci...?

No na gymnáziu byli nacpaní v těch třídách, tam spali, než se teda vypravily ty transporty.

The following transcript is the result of a recorded interview. The recording is the primary source document, not this transcript. It has not been checked for spelling nor verified for accuracy. This document should not be quoted or used without first checking it against the interview.

The interview is part of the United States Holocaust Memorial Museum's collection of oral testimonies. Information about access and usage rights can be found in the catalog record.

Čili tam byli židé shromážděni před transportem?

Ano.

A to jste viděla?

Do gymnázia jsem nesměla, ale viděla jsem, když tam vcházeli, a můj strýc byl konzervátor památkové péče, on všechno tohleto nafotil, fotil to z nádraží, z malého okénka, tak nafotil ty lidi, s těma rancema a ten odchod, je to v té knize, která teďka vyšla. A nevím, jestli dostal od pana Gazdíka pan Slinták, nevím, jestli mu to dali. To jsem vám tu posledně ukazovala, tu knihu, tak tam je to všechno zachycené, ty obrázky. Tak se to zachovalo.

Jak se jmenoval váš strýc?

Vilibald Růžička. No a ještě byl puškař Sedláček, ten měl naproti gymnáziu obchod s puškama, a ten taky něco fotil, tak ten to taky fotil.

Jakže se jmenoval?

Sedláček.

Takže můžete mi říci ještě jednou, kde jste to shromáždění těch lidí viděla, před tím transportem, to bylo kde?

Před gymnáziem. Před gymnáziem, já jsem chodila, jsme jezdili, ten vlak jezdil o půl sedmé ráno, tak asi, takže to bylo skoro...

Viděla jste, že by tam docházelo k nějakým násilnostem, během toho shromáždění?

To jsem neviděla, ne, to nemůžu říct.

Kolik tam mohlo být přibližně lidí?

Několik stovek. Byly ty transporty tři. A když jich tam bylo těch devět set nejdřív, a pak ještě víc, protože těch okresů bylo hodně, to máte Bojerkovsko, Vsetínsko, Strážnicko, Zlínsko, Kyjovsko, Hradiště, Brod, Nový Jičín, to bylo okres po okresu, takže když si to dáte dohromady, tak to mohlo být tak tři tisíce lidí, to si myslím já.

Byli tam nějakí místní lidé, kteří se přišli podívat na odchod židů z města?

Ne, neviděla jsem, se každý bál, báli se, hodně lidí se bálo.

Vlastně z města odešlo obrovské množství lidí, zanechali zde majetky, byty, domy...

No domy, tam hned Němci nasunuli svoje rodiny, zrovna naproti byli Gelbovi, on byl instalatér, měli malou dcerušku, Martičku, a nevrátili se bohužel, nikdo z té rodiny. Tak tam taky nasunuli jednu Němku, s malou holčičkou, taky s malou holčičkou, a protože něco potřebovala vědět a německy jsem znala, tak se na něco vyptávala. A já jsem říkala, kde má manžela, že na frontě, že je to strašné, že je někde v Sasku a že si tam s těma Němcema ani nerozumí, protože oni si Němci nerozuměli se všeckýma. No a plakala, že neviděla tatínka ta holčička už dva roky, že je na frontě. No tak když tam bylo to děcko, tak jsem s nimi samozřejmě taky mluvila, a to ještě jsem vám říkala, vím o jednom

The following transcript is the result of a recorded interview. The recording is the primary source document, not this transcript. It has not been checked for spelling nor verified for accuracy. This document should not be quoted or used without first checking it against the interview.

The interview is part of the United States Holocaust Memorial Museum's collection of oral testimonies. Information about access and usage rights can be found in the catalog record.

případu, bývala tam paní Zábojníková, taky vedle nás v tom domě Schonhauserů, a ona byla vdova, a ona se vydala do Německa, uměla perfektně Německy, s takovým přízvukem, ne taková školská němčina, jako byla ta moje. A ona... Byl nějakej, jmenoval se Kahan, býval taky v soukenické ulici a měl...

Nechcete se napít?

A měl být popravenej. A představte si, že ona jela do toho Berlína a prostě nabízela svůj život za něho. To vím, protože ona nám vyprávěla pohádky, četla s náma před těma židovskejma děčkama, taky to byla... Byla velice hodná. No dávno je mrtvá, ale toho je pravda, že nabízela ten... A nebyl popravenej, nebyl popravenej, ani ho nepopravili.

Ještě jste zmínila jednu židovskou dívku, která si měla vzít nějakého cizince, tuším, že Švýcara nebo někoho...

No to jsem vám říkala, ta Zimmlichová, ta její maminka byla správkyně toho chudobince, toho pro ty nemocné lidi, a ta si měla nějakého švýcarského žida vzít, to já vím od té paní, protože ta to zas vyprávěla té mojí mamince, protože maminka jim tam uklízela, jak víte, jak jsem jí tam šla hledat. Takže té to vyprávěla, a že se mu nelíbila, ona se mu nelíbila, fyzicky, tak že jí vrátil zpátky. No, tak byla zpátky a byla odsunutá. Zimmlichová se jmenovala.

Víte, jak se jmenovali jménem?

Křestním nevím, jenom příjmením. Zimmlichovi.

Víte, co se stalo s tím majetkem, který byl v těch domech a bytech těch židů?

No zůstal tady ještě, ten tady byl mimo odsun, to byl myslím jejich starosta, který to sepisoval všechno, takže oni to měli písemně podchycené, co tady zůstalo, Němci. Protože na úřadě byli Němci, tak to měli podchycené, a co s tím dělali, no snad prý to i prodávali v takové nabídkové akci, jsem slyšela.

Tady v Brodě?

V Brodě, v Brodě, ano, to víte, že co bylo hezké, tak to si pobrali. No ale to víte, že židé takové ty šperky a tak si vzali s sebou, mysleli si, že si to někde uplatní, no a pak jim to v tom gymnáziu... Říkala jsem vám, že je bili, ti němečtí ti, že je bili a že jim to kradli, brali jim, když jim to nechtěli dát dobrovolně, tak je zbili, skopali.

Kdo vám to vyprávěl?

Vyprávěla mi to účastnice, ta paní Weberová, která měla devět roků a taky tak byla v tom, a žije v Kyjově, dala jsem panu Slintákovi adresu, že jí půjde navštívit, ona mu to všechno povykládá. To je paní, která jezdí přednášet o Holocaustu i do Německa, jako devítiletá holčička byla tenkrát, tak si to pamatuje.

Žily zde nějaké smíšené českožidovské rodiny?

Vím akorát o jedné, ano.

The following transcript is the result of a recorded interview. The recording is the primary source document, not this transcript. It has not been checked for spelling nor verified for accuracy. This document should not be quoted or used without first checking it against the interview.

The interview is part of the United States Holocaust Memorial Museum's collection of oral testimonies. Information about access and usage rights can be found in the catalog record.

Jak se jmenovali?

Koudelovi, Koudelovi.

Ti museli odejít?

Ne, zůstali tady, zůstali.

Celá rodina?

Ano.

Jak těm se žilo v období okupace, byli nějak omezováni v životě?

Ne, nebyli, já jsem znala jednoho toho syna, on studoval na gymnáziu, ne, ne, nebyli, omezováni nebyli.

On mohl dostudovat gymnázium?

Gymnázium dostudoval, ano.

Ještě nějakým židům se podařilo ukrýt v Brodě nebo zůstat?

By je nikdo neukryl, ne, nevím o takovém případě, nevím.

Ještě jsem úplně nepochopil, kdo dělal ten soupis toho majetku těch odsunutých židů?

No musel to udělat ten jejich starosta židovský, ten... Podle té knihy z muzea, tak podle toho to vím. Jinak bych to nevěděla.

A ten starosta zde zůstal po celou válku?

Ne, až to sepsal, tak musel jít taky do koncentráku, je to v té knize napsané, co je v muzeu.

A vy jste viděla, jak se ten židovský majetek rozprodává?

Ne, ne, to jsem neviděla.

Rodiče si koupili něco z toho majetku nebo víte o někom, kdo by si koupil?

Ne, rodiče by nevzali nic, ne, to víte, že se lidi našli, že kupovali i ty domy, a vlastně musel každý vědět, že ta válka skončí, že se vrátí, někdo že se vrátí... Oni to ale těžko dostávali zpátky, ti židé, to dlouho dostávali zpátky.

Předtím, než židé odešli do transportu, vzpomenete si, bavili jste se o tom, kam pojedou?

To oni nevěděli, nevěděli.

A spekulovali jste o tom, co by se mohlo stát nebo byla tam nějaká předtucha nebo informace o tom, kam, kam jsou transportováni?

To ne, vím, že jsme se o tom i ve škole bavili, ale nikdo nic nevěděl, nevěděli jsme, ne. Na práci leda že někam jedou, na práci oni si mysleli.

The following transcript is the result of a recorded interview. The recording is the primary source document, not this transcript. It has not been checked for spelling nor verified for accuracy. This document should not be quoted or used without first checking it against the interview.

The interview is part of the United States Holocaust Memorial Museum's collection of oral testimonies. Information about access and usage rights can be found in the catalog record.

Kolik se vrátilo židů do Brodu po válce?

Podle muzea padesát, čtyřicet až padesát.

Vrátil se někdo z těch, které jste znala osobně? No vrátil se ten Jindra Brunn, ale ten odjel potom do Palestiny, v třicátém devátém roce, oni odjeli do Palestiny. Rosenbaumovi taky, oni měli čtyři děti, tak pokud ti rodiče měli peníze, tak oni mohli v třicátém devátém odjet do Palestiny. Ale jestli jste četl Exodus, nečetl jste knihu Exodus, že to byl tenkrát mandát britský, ta Palestina, a oni neměli zájem, aby tam byli chytří lidé, takže do nich i stříleli, do těch lodí, ti Angličané.

Takže tady někdo z Brodu odjel před válkou do Palestiny?

Ano, jeden Brunner odjel a Adina Rosenbaumová, co vím. Víam o dvou.

Jakým způsobem byli přijati židé, kteří se vrátili z koncentračních táborů zde v Brodě?

No tady se toho vrátilo... Já jsem jenom tedy dva ty případy zaznamenala, ještě Erika Braunová, ale ta byla jenom v Terezíně, ta nešla dál, ta zůstala tam v Terezíně. No tak my jsme se nevíkali, byli jsme rádi, že se vrátili. Nechtěli o těch útrapách, nechtěli mluvit. No a ta rodina, které jsem nejvíc pomáhala, ta Honigová, tak ta paní šla do plynu s chlapečkem, měla chlapečka Arika, toho jsme učili. A říkal ten její manžel, ten se vrátil, ale shodou okolností jel na Mauricius navštívit svojí sestru a zřítla se Dakota, spadla, tak teda přežil a když jel na návštěvu, tak Dakota spadla, ale já jsem s ním ještě mluvila. V Praze jsem byla zaměstnaná, takže jsem jich navštívila, byli v Holešovicích, dostali pěkný byt, takže tam jsem ho navštívila, tam mi to vyprávěl, co se stalo. A i o té své manželce, že by nebyla zaplňovaná, ale že tam nechtěla toho chlapce nechat samotného. Takže šla s ním. Že nebyla určená na tu stranu, kterou dávali do plynu, protože jí měli za ženu, která by mohla vykonat ještě nějakou práci.

Vrátili se ti židé, kteří nechali, kteří poschovávali to zboží u těch Šulákových a u ostatních?

Ano, ti se vrátili, tam to dostali, ti byli čestní, ti jim to vrátili. Ale ten pan Blau, jak jsem říkala, co tenkrát měl tu stokorunu z toho Slovenska, tak ten se taky vrátil, ale tomu nenechali, to všechno svedli na Rusy, nic mu nedali, co schoval. To schoval.

A kde to schovával, u koho?

Jméno nevím, to mě tenkrát nezajímalo, to víte.

A tady ve městě nebo někde jinde?

Vešlov, to je kousek tady dědina od Brodu, sedm kilometrů.

Ještě se stalo, že by ti židé nedostali zpět, co si někde schovali nebo...? Vzpomenete si na takové případy?

Vím jen o tom Blauovi, nevím... Ale ty moje známé, ty všechny zůstaly tam, ty spolužačky, jedna vedle druhé, Aliska, Erna, Vajíčko, Věra... Kornerová, ta se dostala nějak do Holandska, ne do Dánska, tak ta se zachovala. Eva Langerová taky, Langerové to dostali taky zpátky, ti měli povoznictví, ale Eva se odstěhovala na Slovensko potom. To byla taky spolužačka.

The following transcript is the result of a recorded interview. The recording is the primary source document, not this transcript. It has not been checked for spelling nor verified for accuracy. This document should not be quoted or used without first checking it against the interview.

The interview is part of the United States Holocaust Memorial Museum's collection of oral testimonies. Information about access and usage rights can be found in the catalog record.

Tak já vám děkuju mockrát za rozhovor.

No tak... krátké... Co jsme ještě zapomněli? Co...

Dáme si chvíličku pauzu, on sem přijde teď Nathan.

Tak...

Takže po krátké pauze bych vás poprosil ještě o několik minut, máme několik doplňujících otázek, jak se jmenovali vaše sestra a bratr, kteří spolu s vámi chodili k těm židovským dětem a doučovali je, případně pomáhali?

Ludmila Krmenčíková, byla mladší, a František Krmenčík.

Kdy se narodili, které byli ročníky?

Dvacet sedm a dvacet osm, prosinec dvacet osm, bratr chodil do gymnázia, tak ten byl zase z toho důvodu. A sestra chodila taky do měšťanky, tenkrát, já do obchodní.

Jak se jmenoval ten židovský starosta, který zde musel zůstat a udělat soupis toho majetku?

To jméno nevím, v té knize to je, to bych vám dala, ale mám to doma. Nevím.

Zmínila jste, že jedna paní odjela do Berlína, vlastně prosit...

Nabídla ten život, ano. Jmenovala se Anna Zábojníková.

A to byla židovská rodina?

Ne, ona byla katolička.

A ten pán?

To byl žid.

To byl žid... Jak se jmenoval?

Kahan, my jsme mu říkali Šéďa, protože on byl blond, špinavý blond, to byla výjimka mezi...

Proč byl zatčený a byl v Berlíně zavřen?

Já si myslím spíš, že on je na to Slovensko převáděl, protože on žil v Trnavě, když se vrátil, tak to si myslím já, ale o té Zábojníkové je to pravda, že tam nabídla ten život. Já vím, že tam na ní jeden člověk řval a že mu řekla, „Ich bin eine Frau, Ich bin keine Putzfrau,“ že mu řekla tak rázně, a že změnil potom a dosáhla toho, že ho nepopravili. Po revoluci jsem ho viděla, žil v Trnavě, nevím, jestli ještě žije. Jmenoval se Kahan.

Říkala jste, že vaše rodina bydlela v Židovně...

Ano, tomu se říkalo Židovna.

Můžete nějak popsat to, proč se tomu říkalo Židovna?

The following transcript is the result of a recorded interview. The recording is the primary source document, not this transcript. It has not been checked for spelling nor verified for accuracy. This document should not be quoted or used without first checking it against the interview.

The interview is part of the United States Holocaust Memorial Museum's collection of oral testimonies. Information about access and usage rights can be found in the catalog record.

No protože tam bydleli devadesát devět procent židé, ale určitý rodiny, co vím já, ta Zábojníková, Šalandovi, my, to tam byly jediné rodiny křesťanské.

A když se museli přistěhovat židé z okolních obcí v průběhu okupace, oni se stěhovali do tohoto místa, nebo byli po celém městě?

Ne, dali je jenom do těch židovských bytů, do těch křesťanských ne, jenom do židovských bytů. Však těch ulic tu bylo hodně, bylo tu Předměstí, Soukenická, Tkalcovská, Šance, nevím, jak se to všechno jmenovalo ještě.

Bylo to místo potom nějak ohraničené nebo nějak jinak se nazývalo?

Říkalo se tomu Židovna.

I za války se tomu říkalo Židovna?

Ano.

A bylo nějak jinak hlídáno, než zbytek města?

Ne, no potom když tu ti Němci byli, tak bylo hlídáno, jestli dodržují ti židé ty hodiny, že nesměli po setmění chodit ven, to bylo hlídáno.

Takže vy a další nežidovští obyvatelé té Židovny jste mohli zůstat na tom místě, nebo jste se museli vystěhovat?

Ne, my jsme mohli zůstat. Všechny ty rodiny zůstali, co jsem vám jmenovala. Weisbadelovi měli velký dům, tam nastěhovali... Bergerovi měli velký dům, Rosenbergovi, takže tam se hodně těch rodin dostalo. Někteří měli velké, Weinsteinovi měli poschodový dům, u těch Schnobelů taky byl poschodový dům, takže se tam poskládalo dost rodin, co je sem vystěhovali z těch jiných okresů.

Tak já vám děkuju mockrát.

Chtěl jsem se vás zeptat, jestli ta Židovna, říkali jste tomu ghetto nebo...?

Ne, neříkali, Židovna, rozumíte, oni tam měli svůj hotel, oni tam měli svojí školu, svůj templ, oni tam měli svou pekárnu, dvě pekárny tam měli, v té jedné se vyráběli macesy, když byl Purim nebo jako oni to jmenovali, Purim...

Pesach.

Pesach, to bylo na paměť, když se mohli židé vrátit z Egypta do Izraele, tak tenkrát tam se pekly ty macesy. A byly velice dobré, to jsme si vždycky měnili. Oni dali macesy a my zas dali něco jiného, a macesová moučka, ta moučka se tam z toho ještě vyráběla.

Já vám děkuju mockrát.

Prosím, ten jeden Holtz se taky vrátil, dva synové se vrátili, ale ten jeden se přestěhoval do Ameriky, do Spojených Států a ten jeden do Bratislavy. Měli tam Makabi Hacair, oni tam měli docela i tělocvičnu, té školy, to bylo jak Sokol, Orel, tak oni měli Makabi Hacair. Chodili tam cvičit, někdy nějaké vystoupení divadelní a takové... Takže to bylo samostatné město, dá se říct.

The following transcript is the result of a recorded interview. The recording is the primary source document, not this transcript. It has not been checked for spelling nor verified for accuracy. This document should not be quoted or used without first checking it against the interview.

The interview is part of the United States Holocaust Memorial Museum's collection of oral testimonies. Information about access and usage rights can be found in the catalog record.

Já děkuju mockrát za rozhovor.

The following transcript is the result of a recorded interview. The recording is the primary source document, not this transcript. It has not been checked for spelling nor verified for accuracy. This document should not be quoted or used without first checking it against the interview.

The interview is part of the United States Holocaust Memorial Museum's collection of oral testimonies. Information about access and usage rights can be found in the catalog record.